

ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ

κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ ἔτους 1925 προεκλήθη μεγάλη συρροὴ καὶ κίνησις κόσμου ἐν Παρισίοις ἕνεκα τῆς ἀνοιχθείσης ἐκεῖ ἐκθέσεως τῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν. Τὸ τμήμα τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐξετάθη εἰς τὸν κήπον τοῦ Κεραμεικοῦ, ἔξω τοῦ κυρίου συμπλέγματος τῶν οἰκοδομημάτων αὐτῆς, ἐν ᾧ ἡ ἐνιαυσία καλλιτεχνικὴ ἔκθεσις (Salon) μετετέθη ὑπὸ πρόχειρον στέγην εἰς τὸ δάσος τῆς Βουλόνης.

Τὸ καλλιτεχνικὸν ὅμως ἐνδιαφέρον τοῦ κόσμου ἐτρέφετο καὶ ἔξακολουθεῖ νὰ τρέφεται καὶ δι' ἄλλων τῆς αὐτῆς φύσεως ἐκθέσεων, ὡς εἶνε ἡ τῆς γραφικῆς τοῦ τοπίου κατὰ τὴν τελευταίαν πενηκονταετίαν ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ὡς ἦτο ἡ ἔκθεσις «παλαιᾶς καὶ νέας Ῥουμανικῆς Τέχνης».

Τὴν τελευταίαν ταύτην ἔκθεσιν ὀργανώσεων ἀπὸ 25 Μαΐου — 1 Αὐγούστου ἡ Ῥουμανικὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν ἐπιτροπείας ἐξ 84 κυρίων καὶ κυριῶν, μὲ ὄργανωτικὴν ῥουμανικὴν ἐπιτροπείαν ἐκ 12 προσώπων καὶ ἑτέραν γαλλικὴν ἐκ 5 προσώπων καὶ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς πάντων 28 ἐπιτίμους προέδρους, (ἐν οἷς πολλοὶ πρῶην ἢ νῦν πρωθυπουργοὶ καὶ ὑπουργοὶ ἐν Γαλλίᾳ ἢ Ῥουμανίᾳ.

Τὰ ἐκτεθέντα ἔργα ἀντεπροσώπευον τὴν λαϊκὴν τέχνην, ὠραίους τάπητας, ἀγγεῖα κλπ., τὴν σύγχρονον τέχνην, τοὺς νεκροὺς καλλιτέχνας τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, καὶ τὴν παλαιότεραν

τέχνην, ἥτις κυρίως εἶνε ἡ λατρευτικὴ τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν, ἂν ἐξαιρέσωμεν φωτογραφίας τινὰς καὶ σχέδια παλαιότερων ἔργων τέχνης, προερχομένων ἐκ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὡς τοῦ Τροπαίου τοῦ Τραϊανοῦ (τοῦ Ἀδάμ-κλισσι) ἐν Δοβρουτσᾶ.

Τὰ ἔργα τῆς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης προέρχονται ἐκ κρατικῶν συλλογῶν ἢ ἐξ ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδανίας, ἀφ' ὧν ἀπεσπάσθησαν ἐπὶ ἐπιστροφῇ. Εἶνε δὲ τοιχογραφίαι, εἰκόνες, ξυλογλυπτικὰ ἔργα (θύραι, εἰκονοστάσια, θρόνοι κτ.), ὑφάσματα (περιτραχήλια, ἐπιγονάτια, ἐπιμάνικα κπλ. ἐπιτάφιοι, καλύμματα τάφων, παραπετάσματα), μικροτεχνήματα χρυσοχοϊκὰ καὶ ἄλλα (δακτύλιοι, ποτήρια, θυμιατήρια, σταυροί, ζῶναι, κανδηλαί, λειψανοθήκαι, ἔξαπτέρυγα, βιβλιοδεσίαι κλ.).

Τὰ ἔργα ταῦτα δὲν φαίνονται πάντα ῥουμανικά, μᾶλλον δὲ τὰ πλεῖστα τῆς ἀρχαίας τέχνης εἶνε ἔργα ξένων καλλιτεχνῶν ἢ ἐργοστασιῶν. Τὸ πρᾶγμα εἶνε εὐλογον, ἂν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι ἡ Ρουμανία ἐγεινίαζε μὲν πρὸς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην καὶ πρὸς τὴν μεγάλην ὀρθόδοξον χώραν, τὴν Ῥωσσίαν, ἐκυβερνᾶτο δὲ ἐκκλησιαστικῶς καὶ ἐπὶ τινὰ χρόνον καὶ πολιτικῶς ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ Φαναρίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πολλοὶ τεχνῖται Ἕλληνες ἐκαλοῦντο ἐκεῖσε ὑπὸ τῶν Μητροπολιτῶν, οὓς ἐγκαθίστα εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς Μολδοβλαχίας τὸ Πατριαρχεῖον, ἄλλοι δὲ περιώδευον μόνοι τῶν ἢ ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἐν Ῥουμανίᾳ μεταξὺ τῶσων ἄλλων ἀποίκων Ἑλλήνων, προτιμώμενοι πολλάκις βεβαίως ὑπὸ τούτων διδόντων παραγγελίας.

Διὰ τοῦτο αἱ πλεῖστα εἰκόνες καὶ τὰ πλεῖστα ὑφάσματα ἔχουσι σλαωνικὰς ἐπιγραφὰς ἢ ἐλληνικάς.

Ἀναφέρω τὴν ἐπ'ἀργυρον εἰκόνα τοῦ Ἰωακεῖμ καὶ τῆς Ἄννης (εἰκ. 1) τὴν φέρουσαν ἐπιγραφὴν «προσβεύσατε τῶν Κυρίων ἅγιοι ὑπὲρ τῶν δούλων ὑμῶν Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου βοεβόδα, Αἰκατερίνης, Δόμνης καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν. ΔΨΠΑ (= 1781) Ἀπριλ. Δ'». Ἡ εἰκὼν προέρχεται ἐκ τῆς ἐν Βουκουρεστίου ἐκκλησίας. Oborgul Vechiu. Ἡ δὲ

Εικ. Γ. Ἐπάγγελος εἰκὼν, ἀφιέρωμα Ἀλ. Ὑψηλάντου τῷ 1781.

χρυσοχοϊκή ἐργασία εἶνε προηγμένη καὶ ἡ ἔξω τῶν ἑλλη-
νικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ῥομανικῶν χωρῶν ἢ ὑπὸ ξενικῆν
ἐπίδρασιν πεποιημένη.

Ἄλλη ἐπάργυρος ὑπὸ Ἕλληνας χρυσοχοῦ εἰκῶν, τοῦ Χρι-
στοῦ αὐτῆ, φέρει πολλὰς ἑλλ. ἐπιγραφάς, ἐν οἷς τὰ ὀνόματα
«Κωνσταντίνου, Ζωΐτσας καὶ τῶν Κωνσταντίνου, Λοξάν-
δρας... Φιλαρέτου ἀρχιερέως... Νάνου χρυσοχὸς 1782». Ἡ
εἰκὼν αὐτῆ ἀνήκει εἰς τὴν Μητρόπολιν τοῦ Βουκουρεστίου.

Ἐπὶ πλείστων ἀναγινώσκονται αἱ ἐρμηνεῖαι ἑλληνιστὶ
π.χ. «ἡ σταύρωσις, ἡ ἀποκαθήλωσις, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ
Θεολόγος» κλ., ὅπερ δύναται νὰ ἐρμηνευθῆ ἕκ τῆς κατὰ
παράδοσιν καὶ πραγματικότητα ὑπεροχῆς τῆς ἑλλ. γλώσσης
ἐν τῇ λατρείᾳ κατὰ τοὺς τότε μάλιστα χρόνους. Ἐπὶ μίᾳς
ὁμως τοῦ μοναστηρίου Vacaresti ἀναγινώσκονται τὰ ἑξῆς:
«Ἡ ἀποτομὴ τοῦ Προδρόμου» — «Χεῖρ Παναγιώτου ἱερέως
τοῦ Κουλινάτου ἐκ Πελοποννήσου ΑΨΚΒ'» (=1722). Ἡ
εἰκὼν αὐτῆ εἶνε ἀξιοσημείωτος τεχνικῶς καὶ διὰ τὴν σύν-
θεσιν καὶ διὰ τὸ τοπεῖόν καὶ διὰ τὴν τολμηρὰν κίνησιν τῶν
προσώπων.

Ἡ δὲ εἰκὼν τοῦ Ἁγ. Συμεῶν καὶ τοῦ Ἁγ. Σάββα (εἰκ. 2)
μετὰ τῆς πριγκιπίσσης Δεσποίνης, Ἰδρυτρίας τῆς περιφήμου
ἐπισκοπικῆς ἐκκλησίας τοῦ Arges, κάτω ἀριστερὰ καὶ τῶν
θυγατέρων αὐτῆς δεξιὰ, εἶνε ἔργον βυζαντιακῆς ἐπιγονῆς μετὰ
σλαβικῶν ἐπιγραφῶν. Ἀνάλογοι δ' ὑπάρχουσι πολλαὶ ἄλλαι
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, ὡς ὁ ἀξιόλογος Ἰωάννης ὁ Βαπτι-
στῆς καὶ ἄλλαχοῦ. Τὸ ἐπίχρυσον εἰκονοστάσιον (εἰκὼν 3)
τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀρνότα, ἀσχέτως πρὸς τὰς ἐν αὐτῷ
εἰκόνας, εἶνε ἑλληνικόν. Τὸ εἰκονοστάσιον τοῦτο ἦτο τὸ
θεαματικώτατον ἔκθεμα καὶ ἐπεβάλλετο ἀληθῶς διὰ τοῦ
ὑπερβάλλοντος πλούτου, μετὰ δὲ τοῦ μὴ ἐκτεθέντος εἰκονο-
στασίου τοῦ παρεκκλησίου τῶν Μαυροκορδάτων εἰς τὴν
μητρόπολιν τοῦ Βουκουρεστίου (εἰκ. 4), ἀποτελεῖ τιμὴν τῶν
περιοδευόντων ἑλλήνων καλλιτεχνῶν, ὧν ἐν τῶν τελευταίων
ἔργων προσεγγίζον εἰς τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος,
συναντᾶται εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Προφήτου Ἡλία τῆς
Ἀμφίσης. Ἡ ἀπόπειρα πρὸς ἐπάνοδον εἰς ἀπολεσθεῖσαν

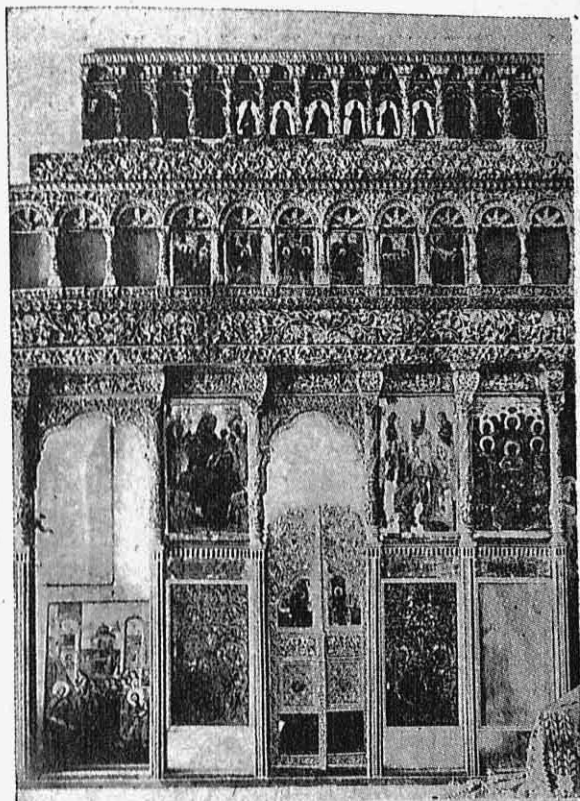

Εικ. 2. Ὁ Ἅγ. Συμεών καὶ ὁ Ἅγ. Σάββας. Ἰδιόγραμμα
τῆς περιηγήσεως Δεσποίνης.

τεχνοτροπίαν ἐγένετο βραδύτερον εἰς τὸν "Ἅγιον Πέτρον τοῦ Ἄργους, ἀλλ' ἔμεινε μόνον ἀπόπειρα καί, ἔφ' ὅσον γινώσκω, περιορίσθη μόνον ἐκεῖ.

Διὰ τὴν προέλευσιν τῆς παλαιᾶς ταύτης ξυλογλυπτικῆς τέχνης, ἣτις καλύπτει ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ἦτοι τὸ ἐκκλησιαστικὸν κράτος τοῦ Ἑλλ. Πατριαρχείου, ὁ ἐπίσημος κατάλογος τῆς ἐκθέσεως ἀναζητεῖ ὄνομα διάφορον τοῦ τῆς Ἑλλάδος· καὶ δὲν λησμονεῖ μὲν ἐνίοτε τὸ Βυζάντιον, ἀλλ' ἢ ἑλληνικὴ ἐξάπλωσις του μέχρι τοῦ 19 αἰῶνος ὀρίζεται ὡς «χριστιανικὴ Ἀνατολὴ τῆς *Μεσογείου*». Πρὸς τὴν Μεσόγειον μάλιστα γίνεται πού καὶ ἡ ἐξῆς ἀποστροφή: «Ὁ Μεσόγειος, μητὲρ τῆς τάξεως, τῶν καθαρῶν σκέψεων, τῶν εὐτυχῶν διατάξεων»! Νομίζει τις, ὅτι, ἂν ἡ ἀεροπορία ἀναπτυσσομένη ἐπιβάλη ἴδιον ὄνομα εἰς τὸν ὑπεράνω καὶ πέραξ τῆς Ἑλλάδος ἀέρα, «οἱ φιλέλληνες» ἢ σωβινισταὶ τεχνοκρίται τοῦ μέλλοντος», ὅσοι θὰ λέγωσι τὰ ἐλγίνεια μάρμαρα ἀγγλικὴν ἐργασίαν διότι φυλάσσονται ἐν Λονδίῳ, ἢ τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου γαλλικὴν διότι ἐθησαυρίσθη ἐν Γαλλίᾳ, θὰ ἀπειθύνωνται καὶ πρὸς αὐτὸν μὲ τὸ ὄνομά του ὡς νῦν πρὸς τὴν Μεσόγειον. Καὶ ἐκεῖ δέ, ὅπου ὁμιλεῖ ὁ κατάλογος περὶ τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως τῶν Φαναριωτῶν ἐν ταῖς παραδουναβίαις χώραις, εἰς ἣν διοικήσιν ὀφείλονται ἔργα τινὰ ἐκτεθέντα εἰς τὴν ἐκθεσιν καὶ πολλὰ μὴ ἐκτεθέντα, ἄφ' οὗ κοσμεῖ πᾶσαν μεσαιωνικὴν ἐνταῦθα ἀγροικίαν, ἴσως εὐλογον καὶ φυσικὴν κατὰ τοὺς τότε χρόνους, διὰ τῶν καλλίστων ποιητικῶν ἐκφράσεων, ἐπάγεται: «καὶ ἰδοὺ τότε ἐπὶ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως Ἕλληνες, Ἕλληνες τοῦ Φαναρίου, ἐξεληθόντες ἐκ τῆς ἰδιορρύθμου ἐκείνης ταύφουτικῆς ἑλληνικῆς (ghetto hellénique) συνοικίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λεβαντῖνοι χρηματισταί, ἀντιγράφοντες εἰς τὰς μικρὰς τῶν αὐτῶν τὴν περίπλοκον ἱεραρχίαν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, οὗ ἀρέσκονται νὰ νομίζωσιν ἑαυτοὺς συνεχιστάς». Πρὸς τὴν τοιαύτην κρίσιν εἶνε βεβαίως ἄξιον νὰ προσέξῃ τις ὅχι μόνον τὴν εἰλικρίνειαν τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἀλλὰ καὶ τὴν ἰταλικὴν ἐπιστήμην, ἣτις ὁμολογεῖ εὐγνωμόνως τὰ ὀφελήματα τῆς Ἰταλίας ἐκ τῶν Ἑλλ. ἀποικιῶν τῆς Μεγάλης

Ἑλλάδος καὶ τῆς Σικελίας παντὸς χρόνου, εἰ καὶ διὰ μακρῶν πολέμων ἀπηλλάγη τῆς πολιτικῆς αὐτῶν πίεσεως. Ἄλλ' εὐρι-

Εἰκ. 3. Ἐπίχρυσον ξύλινον εἰκονοστάσιον τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀγνοῦτα.

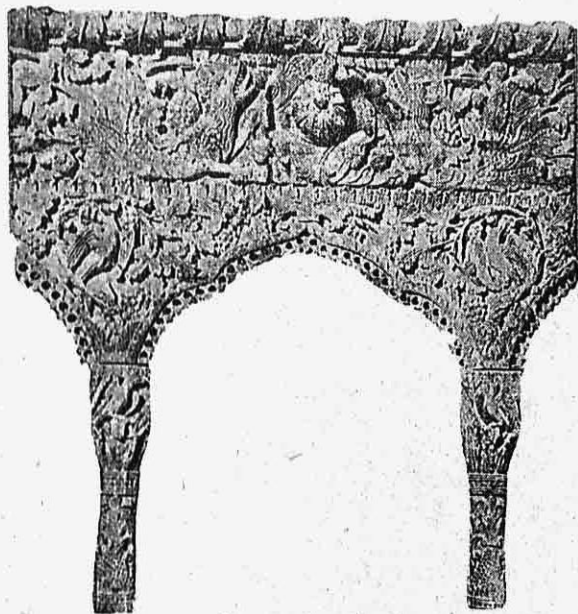
σκόμεθα ἀκόμη χρονικῶς πολὺ πλησίον τῆς Φαναριωτικῆς διοικήσεως καὶ ἔξακολουθεῖ ἡ κεκτημένη ταχύτης ὡς πρὸς ταύτην τὴν ἐσφαλμένην καὶ πολιτικῶς ἀσύμφορον νῦν ἰστο-

ρικὴν κρίσιν. Τοῦ δὲ σφετερισμοῦ τῶν ἔργων τῆς τέχνης τὸ παράδειγμα ὡς καὶ τὸ τῆς ἐμφανίσεως ἐν ξένοις περσοῖς εὔρηται καὶ εἰς ἄλλους τινὰς γείτονας τῆς Ῥωμουσίας, ἔνθα ὡσαύτως ἡ ἐπιστήμη καταβροχθίζεται καὶ ἀφανίζεται ὑπὸ τῆς πολιτικῆς εἰς τὰ ὄμματα τῶν μὴ ἐπαϊόντων. Σφάλμα ὅμως εἶναι νὰ ὑπολαμβάνηται ὁ κόσμος ὅλος ἀποτελούμενος ἐκ μὴ ἐπαϊόντων.

Ὡς πρὸς τὰ ὑφάσματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς χρήσεως, εἶνε γνωστόν, ὅτι πλὴν τῶν ἑλληνικῶν ἐργαστηρίων τῶν Βυζαντινῶν χρόνων τὰ ἐργαστήρια τῆς Γαλλίας, τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Βιέννης ἐπλήρουν τὰς ἀνάγκας καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος μέχρι ἐσχάτων. Ἐν Ρουμανίᾳ δὲν ἠσκήθη τοιαύτη ἀξιόλογος βιομηχανία, ὅσον καὶ ἂν εἶνε περίφημα τὰ σύγχρονα ἡμῶν ῥουμανικὰ κεντήματα. Τοιαῦται μάλιστα οἰκιακὴ ἀσχολία, ἐπὶ ὠρισμένης πατροπαράδοτου τροχιάς εὐρισκόμεναι, μαρτυροῦσι μὲν περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς οἰκιακῆς λεγομένης βιομηχανίας τῆς χάριν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ἐργάζομένης, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ περὶ τῆς ἀνυπαρξίας τῆς ἐργαστηριακῆς ἤτοι τῆς ἀθρόας παραγωγῆς, ἣτις φρονεῖ τὴν πρώτην. Ἀπαιτεῖται δὲ αὕτη κυρίως, ἵνα ἀναπτυχθῇ ἐν τοῖς ἐργοστασίοις ἡ ἰκανότης πρὸς διάνοιξιν νέων τεχνικῶν ἢ καλλιτεχνικῶν ὁδῶν, πρὸς θεραπείαν εὐρυτέρων ἀναγκῶν, πρὸς ἐπιτυχῆ ἀνταγωνισμόν καὶ κατάρτησιν τοῦ ἐδάφους τῆς καταναλώσεως.

Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἀξιόλογα καλύμματα τῶν τάφων τῆς περιγκιπίσεως τοῦ Μαγκὸπ καὶ τοῦ πρίγκηπος Ἱερεμία Μογίλα (Εἰκ. 5), αἵτινα ἀπαιτοῦσιν ἀνωτέραν καλλιτεχνικὴν ἀντίληψιν, ἔξερχομένην τῶν κατὰ παράδοσιν τύπων τῆς ἀγιογραφικῆς τέχνης, δὲν φαίνονται καθαρὰ ῥουμανικὰ ἔργα. Ἰσῶς ἐποιήθησαν πρὸς βορρᾶν ἔξω τῆς χώρας ἢ ὑπὸ ξένων πάντως τεχνιτῶν· προέρχονται δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τοῦ μοναστηρίου Πούτνα, ἐκ τοῦ ὁποῦ προέρχονται πολλὰ ἄλλα σλαβικὰ ἔργα καὶ εὐαγγέλια ἢ χειρόγραφα σλαβωνικά, τὸ δὲ δεύτερον ἐκ τοῦ μοναστηρίου τῆς Σουτσεβίτσας, ἐξ οὗ ἐξετέθησαν ὡσαύτως εὐαγγέλια σλαβωνικά καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης σαξωνικῆς. Τινὰ τούτων τῶν ξενογλώσσων

ἐν τῇ Ῥωμουνίᾳ βιβλίων ἐκτίθενται ὡς βιβλιοδετικά δείγματα, ἀλλ' εἶνε ἢ ἐπένδυσαι αὐτῶν τόσον ῥωμουνικῆ ὅσον καὶ τὸ περιεχόμενον. Ἑλληνικὰ δέ τινα χειρόγραφα καὶ ἄλλα ἔργα οὐδαμῶς ἀναφέρονται ἐν τῷ ἐπισήμῳ καταλόγῳ τῆς ἐκδόσεως ὡς τοιαῦτα. Σημειωτέον, ὅτι πολλὰ τούτων

Εικ. 4. Ξύλινον εικονοστάσιον τοῦ παρεκκλησίου τῶν Μαυροκορδάτων εἰς τὴν Μητρόπολιν τοῦ Βουκουρεστίου.

τῶν σλαωνικῶν ἢ Ἑλληνικῶν ἔργων, εἶνε ἀναθήματα τῶν ἡγεμόνων τῆς Ῥωμουνίας εἰς τὰς ἐκκλησίας ἢ τὰ μοναστήρια καὶ δεινύουσι τὸ ἀσύμψηκτον ἀκόμη τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως διὰ τῆς ὁμογλωσσίας· τοὺς ἀνθρώπους συνέδεεν ἢ ὀρθοδοξία κυρίως καὶ ἡ πολιτικὴ ἐπιβολή.

Τὴν τοιαύτην σύνθεσιν τῆς ἐκθέσεως ἐξέφρασε δι' ἄβρο-
 τάτων καὶ λίαν συμπαθητικῶν γραμμῶν καὶ ἡ ρουμανὶς
 πριγκήπισσα Bibesco ἐν ἄρθρῳ τῆς ἐν τῷ «Χρόνῳ» τῶν
 Παρισίων, εἰποῦσα: Ἡ Ρουμανία εἶνε ἡ χώρα τῆς δροσε-
 ρότητος τῆς ψυχῆς. Πανταχοῦ, ἐνθα ἐπὶ τῶν τοίχων τούτων
 νομίζετε, ὅτι ἀνακαλύπτετε τὴν παλαιότητά της, δύνασθε
 ὡσαύτως νὰ γνωρίσητε καὶ τὴν νεότητά της. Ἡ ἀνθησις
 τῆς τέχνης ἡμῶν ἐπεβραδύνθη ὑπὸ τῶν ἀκαταπαύστον βαρ-
 βαρικῶν καταπλημμυρήσεων καθ' ὅμοιον τρόπον οἱ φυτο-
 κόμοι ἐπιβραδύνουσι τὴν ἀνθησιν τῆς ἀνθεμίδος (pugnet)
 παγώνοντες τὰς ῥίζας της. Ἡ ἐτιδρομή, ὁ τραχὺς οὗτος τῆς
 ἱστορίας χειμῶν, ἐξέλιπεν ἐκ τῆς χώρας ἡμῶν λίαν ἀργά.
 Ἡ τέχνη εἶνε ἔρωσ, αἱ δὲ συγκρατηθεῖσαι ἔρωτικαὶ δυνά-
 μεις τῆς ρουμανικῆς δημιουργίας ἀπέδωκαν τὰ ἀνθη ταῦτα,
 ἅτινα βλέπετε, πρόσφατα συνάμα καὶ ὀπιγενῆ. Ὁ χυμὸς
 δὲν ὑπέστη ἀλλοιώσιν τινα, τὸ μῦθρον εἶνε τὸ αὐτό. Μόνον
 ὅτι ἔχομεν πρωτόγονον τέχνην — ἀνθεμίδα ἐν Ῥουμανία,
 καθ' ὃν χρόνον τὰ ἄλλα ἔθνη τῆς Εὐρώπης δὲν ἔχουσιν πλέον
 τοιαύτην. Ἡ ἐποχὴ τῶν ῥόδων καὶ ἔπειτα τῆς ντάλιας
 ἦλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν, πρὶν ἔλθῃ εἰς τὴν
 Ῥουμανίαν οὐδ' ἡ ἰὼν ἰων. Ὁ λαὸς μας, διατηρηθεὶς ὑπὸ
 τῆς δυστυχίας καθαρός, διέσωσε τὴν ἀθωότητα ἐκείνην,
 ἥτις ἐπιτρέπει εἰς αὐτὸν νὰ ἀσκῆ σήμερον, ἀκόμη δὲ καὶ
 αὔριον ἀρχαϊσμὸν χωρὶς νὰ θέλῃ, ὅπερ εἶνε δὰ ὁ μόνος
 τρόπος, τοῦ ἀρχαῖζειν... Μάλιστα, ἡ νύξ τοῦ χειμῶνος
 ὑπῆρξε μακρὰ εἰς τὸ κλίμα μας. Ἴδετε τὴν πολυτέλειαν
 ταύτην τῶν ὑφισμάτων ἐν χώρᾳ, ἐν ἣ δὲν εὐρίσκετε οὐδ'
 ἐν ἐπιπλον παλαιὸν πλὴν θρόνων τινῶν ἐκκλησιαστικῶν.

Οἱ τάπητες, τὰ κεντητὰ μεταξωτά, ὁ ὑφιντιὸς χρυσός, ὅλα
 ταῦτα τυλίγονται, διπλώνονται, κρύπτονται καὶ ἀπάγονται.

Αἱ προσωπογραφίαι τῶν προγόνων μας εἶνε ἐπὶ ὑφα-
 σμάτων, ἡ εἰκὼν τῶν ἡγεμόνων μας ἐσχεδιάσθη ἐπὶ βελού-
 δου, διὰ νὰ εἶνε δυνατὸν νὰ συμπαραλαμβάνηται εἰς τὰς
 περιπλανήσεις μας κατὰ τὰς ἐθνικὰς καταστροφάς».

Τοιοῦτον ἦτον τὸ γμῆμα τῆς ἀρχαίας τέχνης ἐν τῇ ἐκθέ-
 σει. Τὰ τῆς νεωτέρας καὶ σημερινῆς, ἡ ἀνθεμὶς τῆς πριγκη-

Εικ. 5. 'Επί ύφάσματος εικὼν τοῦ πρίγκιπος 'Ιερμία Μουζλα.

πίσσης Bibesco, δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ, ἐπειδὴ καὶ οἱ Ῥωμοῦνοι καλλιτέχναι, ὡς οἱ οἱ ἰδικοί μας, παρὰ πᾶσαν ἰδιοτυπίαν δὲν ἀντιπροσωπεύουσιν ἰδίαν σχολήν, ὑφιστάμενοι τὴν ἐπίδρασιν τῶν ξένων διαπρεπῶν καλλιτεχνῶν καὶ διδασκάλων των. Ἄλλ' ὅμως ἡ προσπάθεια καὶ ἡ πρόοδος εἶνε μεγάλη, εἰ καὶ δὲν ἀντιπροσωπεύοντο πολλαὶ σημεριναὶ καλλιτεχνικαὶ προσωπικότητες τῆς χώρας.

Ἡ Ῥουμανικὴ αὕτη ἔκθεσις ἐπέτυχε μεγάλως τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ἐγένετο. Ὁ πολιτικὸς κόσμος καὶ ὁ διπλωματικὸς ἐκινήθησαν, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ῥουμανίας ἐτέλεσεν ἐπισήμως τὰ ἐγκαίνια, παρόντων τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων τῆς Γαλλίας καὶ τῶν ξένων ἀντιπροσώπων. Ὁ τύπος συνεικινήθη καὶ ἔγραψε θερμὰ ἄρθρα. Ὁ κόσμος συνέρρεε καὶ ἡ Ῥουμανικὴ παροικία, μετὰ στοργῆς περιβάλλουσα τὸ ἔργον, ὑπῆρξε πλουσία καὶ ἀφειδῆς εἰς φιλοφροσύνην πρὸς τοὺς ἐπισκέπτας.

Ἡ σκέψις δὲν εἶνε πρωτότυπος· διότι προηγήθησαν αὐτῆς ἄλλαι ἐκθέσεις, ἐν ταῖς αὐταῖς αἰθούσαις ἄλλων ἔθνῶν ὡς τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἑλβετίας. Ἡ ἐπανάληψις δ' ἀπέδειξε τὴν χρησιμότητά της καὶ ἔκαμε γνωστόν, ὅτι δύναται τις ἐκ τοιαύτης ἐνεργείας νὰ προσδοκᾷ πολιτικὰς ὠφελείας, τὰς ὁποίας ἐπεξήτουν τὰ ἔθνη ἄλλοτε δι' ἄλλων μέσων.

Ἄληθῶς ἄλλοτε μετεχειρίζοντο τὰ πριγκιπικὰ ἢ βασιλικὰ συνόικεσια πρὸς ἐπιτυχίαν πολιτικῶν ὠφελημάτων. Ἄλλ' ἀφ' ὅτου ἀπεδείχθη, ὅτι τὰ συμφέροντα τῶν ἡγεμόνων δὲν συμβαδίζουσι συνήθως μετὰ τῶν συμφερόντων τῶν λαῶν, ἡ πολιτικὴ σκοπιμότης τῶν βασιλικῶν ἀγχιστειῶν ἐξέλιπεν. Ἐκτοτε ἐπεξητήθη ἡ ἐπίτευξις τῆς ὑποστηρίξεως ἐπιφανῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων ἐν τοῖς διπλωματικοῖς κέντροις. Ἄλλ' ἡ ὑποστήριξις αὕτη, ἐκτὸς ὅτι ἦτο ἐπιτευκτὴ καὶ ὑπὸ παντὸς ἄλλου προθύμου νὰ δαπανᾷ, προεξώφλει μέγα μέρος τῆς ἀξίας αὐτῆς ἕνεκα τῆς φύσεως αὐτῆς οὔσα ὠνητή. Διὰ τοῦτο ἐπενοήθη ἡ μέθοδος τῶν ἐκθέσεων, τῶν βιομηχανικῶν, τῶν ἐμπορικῶν καὶ τῶν καλλιτεχνικῶν.

Ἡ Ἑλλὰς κατέχει ἀδιαφιλονίκητον τὴν ὑπεροχὴν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καλλιτεχνίᾳ. Ἄν δ' ἀπεφάσιζε νὰ ἐκθέσῃ ἐν Παρισίοις μεσαιωνικούς τινας θησαυρούς της, θὰ ἀπεδείκνυεν εἰς τὰ ἀγνοοῦντα κυρίως πλήθη ἄλλην τινὰ ὄψιν τῆς ἀστειροῦτου πολιτιστικῆς δράσεώς της, θὰ ἐπλήρου τὰς ψυχὰς τῶν θεατῶν διὰ καλλιτεχνικῆς εὐφροσύνης καὶ θὰ ἐκέρδαινε τὴν εὐφημον περὶ αὐτῆς ἀσχολίαν τοῦ τύπου καὶ τοῦ κοινοῦ.

ΑΝΤ. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

